

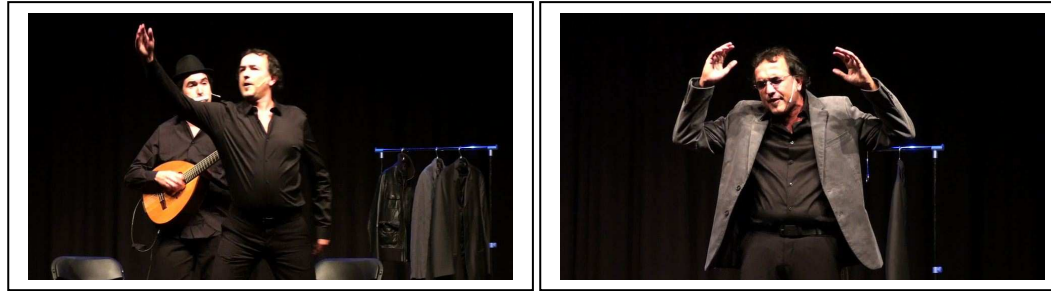
DOSSIER DIDÀCTIC



Aquest espectacle pretén abordar i ressaltar el caràcter noticier, preperiodístic, historiogràfic, antropològic i sociolingüístic dels textos d'un període de la nostra història, els segles XVII, XVIII i

XIX, tot apropant materials de l'època al públic assistent, a fi de generar punts de vista envers diverses direccions, a més de promoure l'estudi de la nostra llengua, música, tradicions, costums, en resum, la nostra cultura.

Col·loqui de col·loquis



Fitxa artística

Actor: Laudelí Arnau

Música: Joan Boada / Eduard Navarro

Direcció escènica: Iban Beltran

Adaptació: Albert Mestres

Transcripció de textos originals:

Biel Sansano

Dossier didàctic: Fàtima Agut

Espai escènic, producció i distribució:

Trompitxols, arts escèniques aplicades

Sinopsi

Espectacle basat en *Col·loqui de Col·loquis o encisam de totes herbes*, de Joan Baptista Escorihuela, que representa un col·loquier que vol dir el seu text, però dubta entre tots els que sap de memòria i aquells que potser seran més del gust del públic. El *Col·loqui de Nel·lo el Tripero*, de Pasqual Martínez i Garcia, relata en primera persona i amb to burlesc la vida i miracles d'un valent trinxeraire; el *Col·loqui nou de la loteria i xasco de Bolitxos* és un ressò de la instauració del joc de la loteria per Carles III; i el *Col·loqui dels carafals*, centrat en una correguda de bous, adquireix un to escatològic; aquests dos últims són d'autoria anònima.

Col·loqui de col·loquis

Trajectòria

Trompitxols neix l'any 2002 a causa de l'interès d'un grup de professionals de treballar la **resiliència**¹ en la persona per mitjà del treball amb el teatre.

L'any 2004 es consolida com a grup estable a Vinaròs (Baix Maestrat) amb l'objectiu de promoure activitats per al desenvolupament de les arts escèniques en les vessants pedagògica i de dinamització cultural. Trompitxols vol canalitzar experiències d'intercanvi i divulgació amb diversos suports: teatre, tècniques de circ, dansa, música, cant, guió, cinema, fotografia, pintura o escultura.

L'any 2006 crea companyia de teatre i dissenya una línia caracteritzada per espectacles de creació pròpia, amb propostes de teatre per a infants, públic familiar i públic adult.

Actualment s'ha consolidat com una entitat de professionals amb vocació social i resident a Premià de Mar (Maresme). Promou la revaloració de les arts escèniques i la seva aplicació en diferents àmbits i per a diversos col·lectius (infants, joves i adults). A més de la sensibilització artística, els professionals de Trompitxols es concentren en la pedagogia, amb el teatre i les danses tradicionals com a eines educatives. Els seus projectes presten especial atenció a l'ús social de la nostra llengua i cultura, des de l'àmbit de la tradició popular.

¹ **resiliència**

és la capacitat d'un ecosistema de recuperar l'estabilitat en ser afectat per perturbacions i interferències.

Dossier didàctic

El col·loqui

És un subgènere de la literatura popular anomenada de canya i cordell format per peces escrites en valencià, en vers, amb l'esquema mètric del romanç; té com a precedents la poesia de tradició popularista satírica, festiva i realista del segle XV com l'anònim *Col·loqui de Dames*, en el qual apareix per primera vegada el terme *col·loqui*. Joaquim Martí Mestre assenyalava que té unes característiques peculiars, determinades fonamentalment per l'aspecte teatral i per una localització concreta, la ciutat de València i la seua rodalia.

A Catalunya s'ha mantingut una diversitat onomàstica: lloes, entremesos, balls, tonadilles i col·loquis, entre d'altres. A les Illes el terme utilitzat ha estat entremès i al País Valencià, col·loqui. També reberen d'altres noms com: romanços, raonaments, converses i parlaments.

Biel Sansano avança cronològicament l'aparició dels col·loquis a la primera meitat del sis-cents; es difonen a través de la impremta a partir del segon terç del XVIII, quan adquireixen molta importància. Es caracteritzen per la teatralitat amb diàlegs en estil directe interpretats per una mateixa persona, el cec i el col·loquier, que realitzen canvis de veu, gesticulació i tots els trets del llenguatge no verbal. Aquests plecs escrits complien funcions diverses, com ara la notícia política o la local, la ressenya de solemnitats oficials, la polèmica política o la crítica de costums i esdeveniments ocorreguts en una determinada contrada.

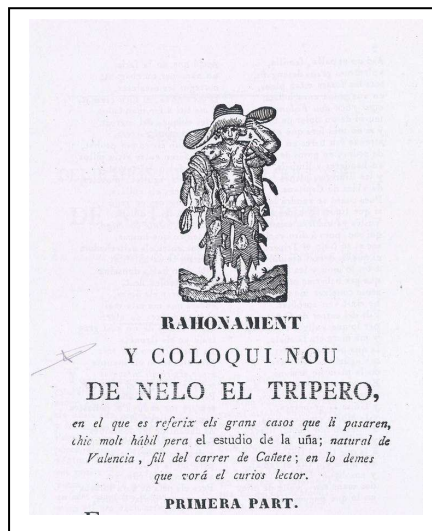
La literatura popular

És el conjunt de manifestacions literàries anònimes que es transmeten oralment a la col·lectivitat. Entre els subgèneres de la literatura popular trobem els goigs, les cançons nadalenques, les corrandes, les llegendes, les rondalles, el teatre religiós i els col·loquis, entre d'altres.

Col·loqui de col·loquis

S'hi transmetien oralment o per escrit. Oralment, davant una col·lectivitat durant les festes populars, en les cases particulars, les cuines o les llars dels masos, els magatzems, les fondes o en les places i els carrers, a peu pla o damunt d'un entaulat i en algunes ocasions des d'un balcó. També en les celebracions privades la presència del col·loquier era imprescindible, així com en les celebracions del calendari festiu, en acabar la collita o la verema, la presència del col·loquier era important.

A meitat del segle XX, a les comarques castellonenques, a les festes de final de temporada dels magatzems de taronges se celebraven festes en què les joves treballadores es disfressaven i recitaven col·loquis que elles mateixes improvisaven; aquestes festes s'anomenaven borrasques. A ciutats com Elx i València, els col·loquis eren els **complements dramàtics d'obres més extenses en castellà**, costum que continuà a València a principi del segle XX. La transmissió escrita es realitzava mitjançant la distribució o venda en plec solts concebuts per divertir els espectadors durant una tertúlia o una celebració i els llegia algú que sabés de lletra.



Ricard Blasco els defineix com a **sàtira periodística de paginació reduïda i escassa qualitat literària** però amb una gran importància com a instrument de **cohesió** comunitària en el segle XVIII, el segle de la prohibició del valencià pel Decret de Nova Planta de Felip V. En diferència de dos tipus: els col·loquis de caràcter informatiu, que anomena **preperiodístics** (paleoperiodisme) i els que pretenien només la **diversió i la crítica** amb temàtica diversa.

Col·loqui de col·loquis

L'estructura i els temes

Els col·loquis naixen en un **ambient popular**, en contacte directe amb el poble valencià i és per això que tracten de crear una impressió de **realisme**, de proximitat al món quotidià conegut per l'audiència. S'hi presenten en forma de **monòleg o diàleg** entre dos o més personatges, en vers o en prosa. Pel que fa a l'estructura, cal destacar que, des dels versos inicials, el col·loquier estableix una **interacció amb el públic**. En primer lloc, saluda l'auditori i sol·licita silenci; en segon lloc, fa referència al caràcter extraordinari de la història que es disposa a contar i, en algunes ocasions, demana l'opinió del públic; més endavant, apel·la a l'experiència de l'oient, a qui demana complicitat, i acaba amb un comiat.

Pel que fa als **temes**, hi ha col·loquis noticiers, orígens del periodisme, ressenyes de solemnitats oficials; de relacions amoroses directes i realistes, allunyades de la idealització de l'amor cortés; sobre les noves modes de vestir dels homes i de les dones; de sàtira misògina; de burles dels valencians de la ciutat als usos i costums dels llauradors; de sàtira moral i social; de tema picaresc; de crítica als jocs; de polèmica política; d'exhortació religiosa; d'esdeveniments ocorreguts al poble o a la contrada, i altres de temes literaris.

La teatralitat

Joan Fuster va considerar el col·loquier com "**una mena *sui generis* de comediant**" perquè la majoria de col·loquis "**van ser concebuts per a la recitació**". Efectivament, el col·loquier havia de tenir dots interpretatius: bona veu que havia de modular tenint en compte el personatge o personatges que interpretava en cada col·loqui, mímica i coneixements musicals, bona memòria per recitar-los i capacitat d'improvisació per interpel·lar els oients i afegir algun tema nou en cas que en les interpel·lacions n'aparegués algun.

Aspectes lingüístics

Pel que fa a la llengua, durant el segle XVIII, després de la prohibició de l'ús del català pel Decret de Nova Planta, hom diu que fou l'únic bastió que mantingué la continuïtat del català al País Valencià. La utilització de comparacions, refranys, locucions, disfemismes i paraules considerades tabú en registres més formals, onomatopeies, paronomàsia, augmentatius, diminutius i juraments, entre d'altres recursos, fan dels col·loquis un mosaic viu del registre popular de la llengua dels segles XVIII i XIX.

Col·loqui de col·loquis



Els col·loquiers

Els principals transmissors del gènere foren **els cecs**, que podien ser també autors, encara que existien els "poetas para ciegos", que escrivien, o bé retocaven aquestes peces per encàrrec. El cec recitava aquestes composicions, que prèviament havia memoritzat, davant un auditori popular, acompanyat d'instruments diversos. Julio Caro Baroja, estudiós de la literatura de canya i cordell, destaca la importància que tingueren els cecs en "el dominio lingüístico catalán". S'anomenen **col·loquiers** aquells que **escrivien els col·loquis** i també els que **els reciten**. La seua presència queda reflectida en la *Rondalla de rondalles* de Lluís Galiana, al segle XVIII. Tots els col·loquiers foren antifrancesos i molts d'ells liberals.

Heus aquí els col·loquiers més coneguts: Carles Ros; Manuel Civera, *lo Fidegüer*; Vicent Clèrigues; Vicent Anglès; Pasqual Martínez i Garcia; Josep Bonilla, *Nap i col*; Pasqual Pérez, *Pataca grossa*; Joan Baptista Escorihuela, que creà personatges famosos com *Saro Perregue* i *el doctor Cudol*, pseudònims que es van convertir en capçaleres de diaris liberals. Cal destacar Carles Ros, autor de poesia culta i de col·loquis de títols molt llargs que, generalment, es coneixien amb un títol abreujat, com *Altre col·loqui en què se declaren algunes de les moltes virtuts dels valencians...* (1728), i diversos col·loquis sobre Carnestoltes; i Pasqual Martínez, que escrigué el *Col·loqui de Nel·lo el Tripero* (1792), que fou un dels més populars. *El col·loqui de Nel·lo el Tripero* es basa en els esquemes de la picaresca castellana però ambientat en la vida de les classes baixes valencianes de finals del segle XVIII. El col·loqui ens descriu en primera persona la manera de viure i les aventures de *Nel·lo el Tripero*, un pillet del Mercat Vell de València. Aquest col·loqui fou objecte d'una segona part i de moltes edicions. Tant Carles Ros com els seus deixebles i seguidors ens ofereixen dades molt interessants sobre la vida i els esdeveniments festius i luctuosos de la València del segle XVIII.

Col·loqui de col·loquis

L'espectacle

- a) Havies assistit alguna vegada a un espectacle semblant?

- b) Quants col·loquis ha interpretat el col·loquier?

- c) Repassa't la informació del dossier i anota els títols dels col·loquis:

1.2. La teatralitat

Escriu trets de la teatralitat de què parla el dossier. **Quins elements en destacaries de la interpretació que has vist?**

1.1. Els col·loquis

Recorda l'estructura dels col·loquis i escriu les parts que hi has observat.

Salutació:

Interpel·lació al públic:

Comiat:

Col·loqui de col·loquis

1.4 Els personatges

Assenyala les característiques del protagonista de cada col·loqui.

1r col·loqui:

2n col·loqui:

3r col·loqui:

4t col·loqui:

1.3 Els temes

A l'espectacle has observat diversos temes: els dubtes del col·loquier per aconseguir la benevolència, l'atenció i l'aplaudiment del públic; la loteria i l'atzar; la vida i miracles d'un valent i el relat d'una correguda de bous.

a) **Assenyala** els temes tenint en compte l'ordre amb què s'han interpretat.

b) **Quin tema** t'ha resultat més atractiu?

c) **T'agraden** els jocs d'atzar? Cita'n almenys tres d'aquells que consideres més populars.

d) **Busca informació** al voltant de la loteria, la grossa: orígens, evolució al llarg dels segles, popularitat, premis, etcètera.

Col·loqui de col·loquis

Proposta d'activitats 2

Els llenguatges teatrals

Hom diu que l'espectacle teatral és un art col·lectiu perquè hi intervenen diverses disciplines i persones com ara el director o la directora, els actors i les actrius, les persones que fan l'escenografia, les que dissenyen el vestuari...

Has observat que a l'espectacle *Col·loqui de col·loquis* no hi ha escenografia, ni il·luminació especial; **per què l'actor-col·loquier no en necessita?**

2.1 El vestuari

L'actor canvia en tres ocasions el vestuari.

a) Està relacionat aquest canvi amb el personatge?

b) Quina informació hi aporta en cada col·loqui?

2.2 La música

a) És important la música als col·loquis i a l'espectacle?

b) Coneixes Ovidi Montllor? Busca informació a la xarxa i escolta alguna de les seues cançons.

c) La peça que sona més cops a l'espectacle, sabries dir de quin estil de música és? Has reconegut si és una peça ballable? Diries que es balla en parella o en grup?

Col·loqui de col·loquis

La literatura popular

Quines altres formes de literatura popular coneixes? Cita'n almenys tres:

- 1.
- 2.
- 3.

Pregunta als teus iaies i iaies si han conegut algun col·loquier o han participat en festes populars com les que s'esmenten en el dossier didàctic.

Hi ha alguna forma teatral actual que et recorde els col·loquis? Quina? I els col·loquiers?

Trobada amb l'actor-col·loquier . Hi ha la possibilitat de realitzar una trobada amb l'actor-col·loquier, el músic i els espectadors.

Si vols saber més sobre la literatura de canya i cordell i els col·loquis pots consultar els llibres següents:

Blasco, F. (1985): *La insolent sàtira antiga (Assaig d'aproximació a la poesia valenciana de caire popular)*, Xàtiva, Ajuntament de Xàtiva.

CARO BAROJA, J. (1990): *Ensayo sobre literatura de cordel*, Madrid, Istmo.

FUSTER, J. (1976): "Plantejaments històrics del teatre valencià", en *La Decadència al País Valencià*, Barcelona, Curial, pp. 27-113.

MARTÍ MESTRE, J. (1997): *Literatura de canya i cordell al País Valencià. Els col·loquis de temàtica jocosa i satírica*. Edició i estudi lingüístic, València, Denes.

SANSANO, G. (1997): "L'obra dramàtica de Josep Bernat i Baldoví i la tradició festiva dels col·loquiers valencians", *Quaderns de Sueca*, XII, març 1997, pp. 7-32.

SIRERA, J. LL. (1995): *Història de la literatura valenciana*, València, IAM/IVEI.

SANSANO, G. (2009): *Un cabàs de rialles*, Valls, Cossetània.

MESTRES, A. (2009): *Off cartell*, núm. 4, Re Ma 12.

Col·loqui de col·loquis

Índex

Fitxa artística -pàgina 2-

Sinopsi -pàgina 2-

Trajectòria -pàgina 3-

Dossier didàctic -pàgina 4 a 7-

El col·loqui - La literatura popular – L'estructura i els temes – La teatralitat- Aspectes lingüístics- Els col·loquiers

Proposta d'activitats –pàgina 8 a 11-

1 L'espectacle -pàgina 8 i 9-

2 Els llenguatges teatrals -pàgina 10-

3 La literatura popular -pàgina 11-

Els col·loquis- La teatralitat- Els personatges -Els temes

El vestuari- La música

La literatura popular- Trobada amb el col·loquier

Si vols saber més sobre la literatura de canya i cordell (bibliografia)